

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Мартинюк А.Г.

студентка,

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Професійна діяльність практичного психолога висуває особливі умови до особистості фахівця, покликаною надавати психологічну допомогу людині у ситуації «неможливості жити». Особистість практичного психолога виступає еталоном психологічного здоров'я і комфорту та є основним інструментом, знаряддям праці. Таким чином, серйозним завданням системи професійної підготовки практичних психологів має бути сприяння не тільки особистісному розвитку, культивування потреби у постійному самовдосконаленні, яке є неможливим без самопізнання, але й формування професійно-особистісної стійкості, як чинника професіоналізму та конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Завдяки сформованості стійкості особистість перестає бути продуктом зовнішніх обставин, набуває здатності до самотворення, самоактуалізації. Адекватна самооцінка та високий рівень рефлексивних здібностей, несуперечлива Я-концепція (забезпечена за К. Роджерсом, уявленнями про власні характеристики та здібності, уявленнями про себе відносно інших людей та навколишніх, цінностями та ідеалами) обумовлюють високий рівень

мотивації особистісного і професійного становлення, постійне розширення життєвого простору. Водночас професійна свідомість психолога практика виступає як відкрита система, що знаходиться у постійній взаємодії з іншими, система інтерсуб'єктна за своєю природою. Це вимагає від фахівця спеціальних умінь збереження власного психічного гомеостазу, витримки і терпіння, тому майбутні практичні психологи повинні володіти хоча б найпростішими методами і прийомами саморегуляції, відбір і використання яких повинно базуватись теж на знаннях про власні особистісні характеристики та професійні вимоги.

У роботах вітчизняних авторів поняття «Я-концепція» визначається як відносно стабільна, більш чи менш усвідомлена, така, що переживається як неповторна система уявлень індивіда про себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і ставиться до себе (О.О. Бодальов, А.Г. Ковальов, І.С. Кон, С.Л. Рубінштейн, В.В. Столін та ін.) [2]. У дисертаційному дослідженні уточнюється зв'язок між найбільш вживаними поняттями у сфері психології Я: «самосвідомість», «Я-концепція», «самооцінка». Теоретичні аспекти Я-концепції розглядаються у психологічній літературі, перш за все з точки зору представлення її як продукту самосвідомості, зокрема, у вигляді сукупності уявлень про власне Я, в поєднанні з їх емоційно-зabarвленою оцінкою та поведінковою реакцією. Розглядаються як загальнопсихологічні погляди на розв'язання проблеми самосвідомості (Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, В.В.Столін, П.Р.Чамата, І.І.Чеснокова, О.В.Шорохова та ін.), так і окремі теоретичні і прикладні питання: генезис самосвідомості в різні вікові періоди (Л.І.Божович, М.Й.Боришевський, Д.Б.Ельконін, Ю.М.Орлов, І.С.Кон, Л.І.Ліпкіна, А.К.Осницький, І.А.Слободянюк та ін.) [3], залежність самосвідомості від ставлення інших (О.О.Бодальов, Т.В.Говорун, Я.Л.Коломінський, А.А.Реан та ін.) [4], закономірності розвитку професійної самосвідомості (В.Н.Козієв, Н.Л.Коломінський, Ю.Н.Кулюткін, Л.М.Мітіна, Г.К.Радчук, В.І.Юрченко та ін.) [1]. В науковій психологічній літературі широко

представлена загальнотеоретичними підходами (Г.С.Абрамова, О.Ф.Бондаренко, І.В.Дубровіна, Ю.М.Ємельянов, С.Д.Максименко, Н.В.Чепелева, Н.І.Пов'якель, В.Г.Панок, Т.С.Яценко) [5].

Теоретично методологічне дослідження основних детермінантів, що впливають на позитивне формування «Я-концепції».

Досліджуючи наукові джерела ми приходимо до висновки що дослідження «Я-концепції» майбутнього фахівця є однією з найактуальніших тем у сучасній літературі.

Т. Шестакова вважає, що сучасні гуманістичні пріоритети вищої педагогічної освіти вимагають розвитку суб'єктності майбутніх фахівців в галузі усіх професій, їх самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за власний професійний розвиток [5]. Особливого значення набуває проблема якісної підготовки випускників педагогічних університетів у зв'язку з їх майбутньою багатофункціональною діяльністю, участю у розвитку освіти, науки, виробництва, духовного життя суспільства. Подальшого вдосконалення вимагає не тільки формування професійних якостей майбутніх практичних психологів, а й виховання у душі поєднання національних та загальнолюдських цінностей, активної громадянської позиції, плюралізму та демократії. Якщо в радянській системі виховання пріоритет надавався вихованню в колективі, залишаючи проблеми розвитку особистості за межами своїх професійних завдань, то в сучасних умовах на перше місце висувається саме особистість того, хто навчається. Майбутній практичний психолог повинен вміти звертати увагу у своїй майбутній професійній діяльності на формування та розвиток індивідуальних якостей учнів, тобто ефективно використовувати особистісно-орієнтований підхід у навчально-вихованому процесі [6].

У концепції особистісно-орієнтованої освіти «закладена» стратегія культурної та особистісної ідентифікації особистості. Це проявляється в тому, що в особистісно-орієнтованому освіті відбувається розгортання всіх його функцій (гуманітарної, культуросозидательної, соціалізації, індивідуалізації) в напрямку

особистісно-сислової сутності людини, його інтересів, мотивів діяльності, здібностей, можливостей. Зміст освіти «переводиться» з рівня «значень» на рівень «особистісних смислів» і сприймається студентами як цінність, засвоєння, «привласнення» якої стає умовою особистісного розвитку, самовизначення, тобто виконує роль механізму, що забезпечує процеси особистісної та культурної ідентифікації.

З позицій особистісно-орієнтованого підходу вуз розглядається не як місце і час навчання, а як простір дорослішання юнаків та дівчат, а педагогічний процес вузу при цьому здійсненні, орієнтований на активізацію особистісного саморозвитку, оволодінню ними не з чим не порівнянними можливостями пробудження творчої само будови [2]. Спрямованість на професійно-особистісне самовизначення, самоорганізацію, самореалізацію, як найважливіших компонентів саморозвитку особистості, повинна зайняти провідне місце в роботі педагогічного колективу професійного освітнього закладу.

У дослідженнях останніх років студент розглядається з позицій суб'єктного підходу, коли він стає активним учасником освітнього процесу, здатним чинити на нього істотний вплив, перебудувати його відповідно до потреб своєї особистості, інтересами саморозвитку. З цих позицій освіта здійснюється як процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії, заснований на діалозі, обміні змістами, співробітництві його учасників. Становлення суб'єктності студента вузу тісно пов'язане з розвитком його професійно значущих особистісних якостей. Професійно значущі особистісні якості студента вузу є сполучною ланкою в процесі переходу студента від освітньої до професійної суб'єктності. Поняття «професійно значущі особистісні якості фахівця» розглядається, виходячи з розуміння якості, як стійкої в часі і просторі характеристики особистості, однозначно виявляється в поведінці в різних ситуаціях. Професійно значущі особистісні якості майбутнього фахівця - це стійкі характеристики суб'єкта освітньої діяльності, відображені в ансамблі професійно значущих особистісних

якостей: професійного цілепокладання, мислення, спрямованості, рефлексії, мобільності та ін.

Отже, будь-яка якісна освітня справа - це не просто засвоєння знань, набуття умінь і навичок, а сформованість у фахівця ціннісно-мотиваційного ставлення до діяльності, науки і життя, з урахуванням того, наскільки культуровідповідним є спосіб дій цього фахівця. Нові акценти цієї проблеми досліджують багато вчених (К. Абульханова-Славська, О. Анісімов, І. Зимня, представники поліпарадигмальної науки (Б. Бім-Бад, О. Князева, О. Огурцов та ін.) [4].

Отже, у гармонізації культурно-освітнього простору, який, до речі, у нас лише структурується та формується, провідним методологічним принципом має бути людиномірність, що, з одного боку, передбачає спрямованість наукових досліджень на інтереси й потреби сучасної цілісної (біосоціодуховної) людини, а з іншого - стає критерієм критичної оцінки наукових і практичних результатів, що не можуть не відображати ментально - ціннісні, світоглядні позиції їхніх авторів.

Формування простору Homo educandus не може не бути культурно-освітнім, де культурно-аксіологічні максими людяності посідають провідне місце в цілепокладанні, структуруванні змісту й форм діяльності всіх інституцій, а освіта стає способом набуття культурності, значною мірою завдяки саморозвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л. И. Некоторые теоретические проблемы психологии личности / Анциферова Л. И. - Ж. Вопросы психологии, 1978 №
2. Перлз Ф. Гештальтподход и свидетель терапии / Перлз Ф. М. - 1996.
3. Реан А. А. Психология изучения личности: Учеб. пособие / Реан А.А. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 288 с.
4. Хьелл Л. Теории личности / Хьелл Л., Зиглер Д. - С.-Пб. 1997.
5. Чеснокова И. И. Психологическое исследование самосознания / Чеснокова И. И. - Вопросы психологии, 1984, №5.

6. Белинская Е.П. «Я-концепция и ценностные ориентации старших подростков в условиях быстрых социальных изменений» / Белинская Е. П - Ж. Вестник МГУ, 1997 № 4.

Поліщук Ю.Б.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ДЕФІЦИТАРНИЙ ТА ПРОФІЦИТАРНИЙ ПІДХОДИ У ВИХОВАННІ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Традиційна сучасна система освіти по відношенню до гіперактивних дітей організована у дефіцитарному стилі. Саме слово говорить про дефіцит чого-небудь або наявність певного дефекту. Часто вчитель, шкільний психолог намагаються компенсувати певний дефіцит в дитини і зробити її такою «як усі».

Дуже часто із-за проблем у навчанні вчителі не помічають та не оцінюють успіхи та здібності дитини в окремій області знань або діяльності, не помічають її високий інтелект та неординарність мислення, вважаючи гіперактивну дитину посередньою. Обдарованість в гіперактивної дитини важко виявити ще й тому, що самі діти ще не усвідомлюють своїх можливостей, а деякі вважають себе нездібними та мають низьку самооцінку [4].

В психології існує так званий «ефект Пігмаліону», коли вчителям говорили, що їх середні учні мають високі здібності і насправді очікування вчителів викликали блискучі успіхи в дітей. На жаль, в гіперактивних дітей вчителі не тільки не бачать їх здібностей, але й намагаються зробити так, щоб дитина стала такою як усі, очікують від неї «нормальності», борються з її особливістю. І